MENS. CAPVT XLII.

Mens quid sit.

MENS est sempiterna substantia, imago uerarũ rerum à materia secretarum, extrinsecùs homini adueniens. Indiget autem uehiculo, quo corrupto, eius operatio corrumpitur. Ipsa quidem infatigabilis est sed cum spiritu antea indigeat, lassantur ante extremũ operis meditantes. In ipso autem fine conuersa in seipsam manet. Hoc autẽ extremum exiguo temporis momento perficitur. Estq; hæc perfectio humana. Illius substantia nihil est unum, sed omnia potest. Hoc est quod Protei sub fabula antiquiores celarunt. Esse autem & immortalẽ quinq; modis demonstrari potest, nec pluribus. Hoc autem in libro huic nomini dicato docuimus, qui & de Animi immortalitate inscribitur. Sed licebit hîc solùm adijcere, quod ibi omissum est. Est autem demonstratio, quod tot modis neq; pluribus contingat hoc demonstrare. Similiter ex his substantia mentis, multis modis cognita fiet: ex qua tam multiplici modo cognita, multiplices etiam illius uires, ac penè innumerabiles tum potestates & actiones fient manifestæ.

Mentẽ esse immortalẽ, quinq; modis demonstratur.

Igitur mentẽ si quis uelit scire qualis sit, uel illius propriam substantiam consideret, uel eorum quæ illi eadem sunt, uel operationis modũ, uel similia in opere ipso intus aut extra. Tot igitur modis neq; pluribus illius essentiam deprehendere licet. Ex propria igitur substantia, quæ uel omnia est, ut Deus, uel omnia recipit, ut materia prima, uel omnia agit, ut cœlum, constat mentem æternam esse, seu sit omnia, seu possit, seu recipiat. Horum enim singulum æternũ est, Deus, hyle, & cœlum. Neq; enim elementum ullum omnia recipere potest, aut esse, aut facere. Neq; mixtũ, ex finitis enim

nim infinitum constare non potest: nec ex mixto ullo. Præterea mens, quoddã est simplex. Nullus præterea sensus, nõ memoria, non imaginatrix uirtus, omnia concipere potest. At intellectum & mentẽ omnia uel esse uel fieri, uel posse, cõstat, cùm bouem, equũ, cœlum, intellectũ, numerum, speciem, ipsum deniq; infinitũ comprehendat. Quòd si mentẽ ceræ aut argillæ assimiles, quæ quamuis mixtũ sit, omnes tamen figuras effingere potest. Nihil hoc est: nam figura accidens est: substantia manente nihil prohibet mutari accidentia, cùm hoc non ex natura substantiæ, sed accidentium contingat. Mollities igitur & ipsa æterna esset, sed corrumpitur ob substantiã, cui inest. Hoc enim quod potestate est, perpetuum natura est. Sed non est potestate, etiã ad ea, quæ natura, & specie differunt. Solæ autẽ substantiæ & natura specie uere differunt. Figuræ uerò solo sensu. Ex his autem quæ illi eadem sunt, manifestiùs deprehẽditur. Quòd enim omnia non possit, sed aut sit, aut recipiat, manifestum est, cũ Deum, cœlum, & species rerum intelligat: quas res cùm facere non possit, uel eas recipit, uel in illas mutatur. Vnde constat, æternũ esse uel quod recipit, uel quod mutatur. Neque enim talia uel elemẽto, uel mixto, uel interiori sensui, aut exteriori imprimi possunt. Facilius etiã esset corruptibiles formas in æternis subiectis inueniri, quàm æternas in corruptibilibus. Nec umbra esse potest, quod recipitur diuinorum: nam intelligendo mortalia, mens separat, quod mortale est. Ex operatione autẽ duobus modis, primũ quidem, quod semper perficitur, nec unquã senescit: at cæteræ uirtutes non ita agunt: imò memoria, quæ præstantissima uidetur sensuum interiorũ, quò plus habet, eò minus est habilis ad habendũ. Nec uisus ex priore uisione melius uidet, aut opere suo proficit. Intellectus autem semper proficit in-

intelligendo. Nobilius enim est scire, quòd in orthogonio trigono latus recto angulo oppositum tantũ potest, quantum duo continentia: quàm scire, quòd omnis trigonus habet tres angulos duobus rectis æquales. Et hoc quàm scire, quòd maius latus maiori angulo opponitur. Et rursus, quod non atteritur, non senescit: quod non senescit, nõ corrumpitur: mens non atteritur, sed semper manet. Quæ enim corrumpuntur, senescunt omnia: ut animalia, & sensus, & stirpibus marcor. Neq; senescere quicquam potest, quod nõ atteratur: siquidem senectus ipsa, attritio quædam est. Intellectum etiam non atteri potest, quod corpore senescente, ipse melior euadat. Vnde senes benè instituti, omnium iudicio & prudentissimi sunt, & sapientissimi. De seipso etiam patet, quod nõ senescat, quoniã cùm ad ulteriora semper procedat, in posterioribus uerò priora contineantur, ut in conclusione præmissæ, atq; principia, manifestum est non atteri. Quòd si dicas, obliuisci senes: hoc nihil est, cùm iam eius rei non sit intellectus. Omnes enim uirtutes, deteriores senio efficiuntur, quoniam non ex priore substantia pendent, sed prima & ingenita, hæc autem corporea, & senectuti obnoxia. Ex comparatione ad ea, quæ intus sunt, rursus deprehenditur æternam esse mentem, cùm uideamus diuturniorem esse, atq; perfectiorem his, quæ simpliciter quidem mortalia sunt, fortuitò autem, & natura quadam immortalia, uelut anima & materialis uocatus intellectus: purior enim est agens, & uiuacior his omnibus. Nec ut anima perit corporis ratione: nam accidens esse non potest, cùm nos intelligamus, & substantijs idem sit, aut eas recipiat, ut demonstratum est. Nec corporis pars: esset enim anima corpulentior: nec actus illius, non enim posset æterna capere, quæ naturæ illius repugnarent: nec externum

quic-

quicquam, non enim nos ipsi intelligeremus.

Ex comparatione uerò ad similia exteriùs, quomã quaalis exterior lux dirigit animalia bruta ad opera recta, ut bombices, & hirundines, ita hominem ad eadem interior: solus enim nouit quid agat, propter quid, & quomodo. At exterior lux, cùm speciem dirigat totam, & in materia non sit: sempiterna est igitur, & interior. Esse similes has lucis partes in his, & in illis, ostendunt opera ipsa. Nec uidetur difficultas, nisi quis dicat ex habitu hæc in animalibus fieri: quòd & si pauci nouerint sapientes, magnam tamen habet dubitationem ob tres causas: prima, quòd in insulis nouis uideantur aues non uitare homines, quoniam non nouerunt: eædem fugiunt, iam frequentantes loca. Prætereà quòd hunc habitũ in manibus, pulsando lyram uideamus, cùm nihil cogitantes tam celeriter, & appositè digiti didicerint cordas, alij premere, alij percutere. Tertia, quòd nulla uideatur recta uia ad declinandam mentis humanæ immortalitatem, præter hanc. Sed his iam alibi satisfecimus. Quæstio de intellectu.

Tempus uidetur esse, ut de mentis uiribus loquamur, cũ iam demonstratũ sit, substantiam hanc esse atq; æternam, in omnia transmutabilem. Non tamen materiam, aut accidentia retinet. Quid igitur, quòd his quidẽ clarior, illis obscurior? Et etiam per diuersa tempora in eodem, quod dæmoniũ Socrates appellare solebat. Et quomodo eiusdẽ naturæ esse potest in omnibus, si nõ una etiam in omnibus sit? Sit uerò in omnibus una & eadẽ, an nõ habet partes? Quid igitur, an quãta, an omninò diuidi nequit? Vtrũq; autem per absurdum, ut aliâs declaratũ est. Igitur mens quidẽ & intellectus omnis extensus est, & quasi immẽsus. sed nõ limitibus cõprehensus. Sed cur corpore ipso cõprehenditur? Et quando q; sitet, hoc autẽ dictum est aliâs. Est igitur absq; termino mens,

no mens, & quasi coëxtenditur omnibus. Contrahitur & extenditur, fulget & obscuratur, silet & operatur: hoćq; præsertim, quoniam initium operis eius à quodã corporeo originẽ ducit: quo corrupto, intellectus operatio marcescit. Est uerò mens alia plena suis numeris, ut in eruditis, in alijs imperfecta. Nam & imperfectio, in rebus æternis est, ut in luna cùm eclipsatur. Est igitur mens perfecta non alia, sed tamen perficitur. Cùm autem posteriora non sint eadem prioribus, nec cœlum equo, aut boui, quomodo mens una, eademq; erit, si equus & bos non unum sunt? Manifestum est autem, hoc idem in uno, eodemq; homine contingere, & segregari. Nam in quibusdam mens segregatur ab homine, inde eclasis, quam nos percipimus. Sed quid mirum est, mortalia apud mentem, mortalitatem exuere, cùm in speculo quæ uidentur, propriam exuant magnitudinem? An illud mirabile uidebitur, mutari in singulas formas mentem, cùm speculum mutet idola ex rebus, quæ obijciuntur? Sit igitur altior intellectus, lux, & lumen, & humana mens, speculum, & imago imaginantis animæ (quam phantasma Græci uocant) res quæ uidetur, & idolum intellectus. Quærendum est igitur quintum, scilicet cui repræsentatur: nam hoc perpetuum esse, necesse est. Si igitur speculum esset, id perpetuum esset imaginum æternarum: non quatenus reciperet, sed catenus tantũ ut perciperet. Siue igitur unum, siue plura, æternũ esse necesse est. Cessat autem ab opere, uel cùm cessat imaginatrix, uel cùm lux ipsa & intellectus agens. Videtur autem perfectis imaginibus subitò adesse. Quare à multis creditum est, mentem esse imaginatricem uim. Sed in animalibus alijs ab hominis imaginatrix est, non autem mens. Mentis autem & perfectæ imaginatricis discrimen fermè nullum in accidentibus, sed in

sub=

substantijs manifestum: non enim imaginatrix, aut alia uis à mente substantiam comprehendit: multoq; minùs secundam, seu quam dicimus uniuersale. Similiter in hoc à ratione differt, quòd ratio non est uniuersalium, sed singularium. Quærendum est igitur, quónam pacto mens singularia percipit, quæ æterna non sunt? Et an complexa solùm intelligat? Et an in his ùnum sit complexum, aut potestate plura? Et an uniuersale ipsum aliquid sit. Ob id enim Plato uniuersale aliquid esse statuit, ne figmentum esset: atque ob id intellectus mortalis existimaretur. Igitur cùm mens, quod commune est, intelligit, quoniam ex imaginibus singularium hæc colligit, & illa esse, ex quibus colligit, percipere necesse est. Adducamus autem exemplum, si quis lumina plura speculo abijciat, ex quibus in obiectum parietem iridis species fiat, quàm oculus in speculo intuetur, erit iris aliquid, & nihil horum, ex quibus fit. Mens igitur & hoc, & illud apprehendit. Non est igitur uniuersale figmentum, sed non sine singularibus aut mente, sicut neq; iris: aliquid enim est, sed non sine luminibus, & speculo. In anima autē forsan nihil necesse est ponere simile parieti. Ipsas uerò substantias separatas, ut sunt, intelligit, ex quadam similitudine ad ea, quæ sunt ex sensibilibus. Quare simplicium est intellectus. Est in complexorum, ut quod homo est animal: sed ratio plura facit, intellectus autem unum. Non enim animal comprehendit, nisi ut est homini idem. Et si diuersa, non simul, nec per se, sed cùm intelligit hominem non esse bouem. Ex hoc intelligit, quòd homo ipsius est, non ergo bos: ratio infert, non intellectus. Auxiliantur enim intellectui, & seruiunt, ratio imaginatrix, & memoria: ut his uirtutes reliquæ. Si igitur unum non sunt omnia, quomodo anima est omnia sensibilia per sen-

ſum, & intelligibilia per intellectum, idemq; recordatur, ſentit, ſapit, atq; intelligit? Si autem unum, quomodo quidem hoc perpetuum, & hoc mortale? Nam de ſenſibus ſaltem exterioribus, quos cum belluis communes habemus, nemo dubitat. Atq; hæc eſt altiſsimarum quæſtionum, quæ de anima habentur, fundamentum, atq; initium. Et ob id rurſus peccauit Plato, omnem belluarum animam ſtatuens immortalem, ne in id quòd dictum eſt, abſurdum incideret. Peccauit autem grauiùs, quòd animalium fœdiorum animas non ſtatuit immortales, aut uulgi rumorem metuens nimis, aut ne cogeretur etiam ſimiliter ad ſtirpes uſq; deſcendere. Par autẽ ratio erat de omnibus animalibus. Nam tametſi ſcarabei, & apes imperfecta ſint animalia, auditúq; carere credantur, homo tamen ſolertia magis cum his conuenit, quàm cum oue uel boue. Sed de apibus Virgiliana poëſis docuit, & experientia ob utilitatem, ut omnibus compertum: de ſcarabeis nõ ita omnibus notũ, non tamen ſecùs ſe habet. Verũ à clarioribus initium ſumendũ: utpote quòd his quidem purior, his impurior ſit: alijs plus de mente, alijs minùs: ſiue quòd ſecreta impuriore animæ parte magis eluceat, ut in principibus. Secernitur enim in his, ob magnã rerum cognitionem, & motus ſpirituum, qui ſunt animæ primum inſtrumentum. Ex quo manifeſtum eſt, cur principes plura præuideant, etiam ſi mali ſint: nam mens ut purior eſt, primæ origini iungitur, & faciliùs, & frequentiùs: ob ſcelera autem turbatur, coniunctio tamen illa nõ interrũpitur: ut in C. Cæſare, & Auguſto: qui tot hominũ cædibus ſunt coinquinati. Sed ſapientũ anima non ſolùm pura eſt à ſordibus ſenſuum, & corporeis, ſed plerunq; à uitijs. Vt igitur in ſpeculo polito, ita in anima diſciplinis, & multa rerũ cognitione exercitata intellectus purus redditur. Hic eſt im-

Principes cur ſapientes.

est immortalis, & lux suprema. Scelera igitur diuinitatis hunc sensum haud impediunt, sed spectra conturbant: eaq; dæmonibus tribuuntur, quos constat esse mendacij authores, cùm ab impura anima proficiscãtur. Ob connexionem uerò tot uirium, instrumentorũ, partium, operationum, difficilis redditur cognitio essentiæ ipsius humani animi. Separatur igitur mens, atq; hoc est manifestum: utrum autem sit separabilis, magna est dubitatio. Cùm enim ad ordinem rerum respicimus, ad coniunctionemq; operationũ nostrarum inter se, ac similitudinem, infirmitatemq; nostrã, cùm ad scientiæ paruitatem separabilis non uidetur esse. Hoc autem superiùs demonstratum est, ex euidentibus ac proprijs principijs. At uerò uidentur initia cõtemplandi proxima sensuum finibus: ipsius autẽ contemplationis processus maximus, & multũ à sensuum limitibus remotus. Hoc autẽ idem in cœlo inspicitur, quod quamuis æternum sit, contiguum est tamen mortalibus elementis. Indicio est, quòd quĩ plurimũ recedunt à sensibus, quasi se nihil scire existimant: ob id contingit, ut eruditi parũ ualdè se scire credãt, ineruditi multũ: cùm tamẽ potiùs contrarium cõtingere deberet. Nam ineruditi, quæcunq; norunt, quoniã hærent sensibus, firmius noscentes, nec ultra ad æterna progressi, multùm se scire existimãt: eruditi æternorũ magnitudinem & multitudinem cernentes, horũ autem inferiorum infirmã notitiam, tum magis cũ à sensibus abscedunt, nihil propè se scire putant. Et nos qui admirationi fuimus pluribus gentibus tam humiliter de nobis ipsis sentimus, ut malim iudicio acerbissimi inimici stare, quàm nostro, ubi de doctrinæ existimatione agatur. Improba est illã scientia, quæ quantò magis crescit, eò proprio iudicio fit minor. Sed hæc ad Arcana æternitatis potiùs pertinent. Nunc uerò ad propositum

Ineruditi eruditis cur plus se scire credant.

redeamus: anima, eò magis intelligit, quò magis exercetur: nec ullus ei terminus est præstitutus. Vt igitur in speculo, quò politior fuerit, eò magis & exquisitiùs imagines relucent, ita in anima. Aut ut comparemus eam argillæ, quæ in eo magis fit tenuis, ac ad figuras recipiendas idonea, quò magis tractatur. Fit autem tribus modis purior, exercitatione bonarum artium (atq; hæc præcipua) ut in sapientibus: abstinentia, ut in eremo habitantibus: morum integritate, ut in his, qui ciuiles res tractant. Cùm uerò non ex operibus tantùm, sed uolũtate Dei hoc fiat, hæc quidem uidentur fortuitò ministrari, sed non sic, uerũm diuino nutu. Itaq; cùm ad omnia conuertatur, uidetur immersa materiæ impediri, alioquin natura cœlestis: quò fit, ut quidam hæc magis, aut alia intelligant. Vnus igitur intellectus, omnia intelligit, perficitur'q; successione partium. Vna igitur mens, omnium, qui sunt, qui fuerunt, qui'q; futuri sunt. Alij igitur ad alia habiles magis ac promptiores, quod alias partes mentis, & aliud instrumentum adepti sint. Adeò ut qui magis mente ualent, ad opera minùs sint accommodati: ut enim qui contemplatur, omnes uires animæ ad ea, quæ sola immortalis est, trahit: ita contraria ratione, qui operi addictus est, quicquid est uirium in parte intellectiua, ad sensitiuas, & singulares tractationes reducit. Illo igitur, eam partem destituente prorsus: isto, omni nixu uires animi ad illam contrahente: quid mirum esse debet, hunc illo hac in parte, quæ ad negocia pertinet, euadere superiorem? nisi excellens quædam uis animi & mentis perfectio obstet: ut in Hippocrate, Aristotele, Galeno. Itaque ut rem ipsam, qualis sit, doceam, si omnes homines perpetuò uixissent, ac usq; in infinitum, unus fieret Deus quidam, quòd omnia in unum coirent, atque ulterius procederent.

Mens tribus modis pura redditur.

Cur q mente ualet, opere nõ ita.

Cona-

Conamur hoc scriptis: sed hoc qualecunq; sit, exiguum est, cùm ad infinitum refertur. Neq; etiam seruari diu potest: sed est æuum scriptis, ut etiam hominibus ipsis, sed longius. Indicio est, quòd ante Troiæ excidium nihil certi habemus. Fuit autem ante nos annis MMDCCL. fermè, & ab eo tempore solùm rerum memoria colitur. Nec ea rectè, sed fabula potiùs, quàm historiæ similior. Nam antiquior Homerus atq; Hesiodus, & quædam Dictis atq; Daretis fabulæ, & ipsa quàm historiæ propiora: tempore excidij urbis, aut longè pòst, habentur. Sed natura humana conscia immortalitatis, & ad illam aspirans, inexhaustis laboribus texit historiam, non solùm factorum, sed naturæ. Quo titulo superbissimo Plinius suos libros inscripsit. Potestate igitur mens intellectus supremus, quæ tamen nunquam perficitur. Velut & terra potestate perpetua, nulla tamen eius pars anni, ita nullus tamen annus. Si igitur perpetuum est, partem esse perpetui, mens nostra perpetua est. Sed cùm idem sit totum cum parte, melius est dicere mentem esse perpetuam, ueluti & hyle. Constat enim, si memoria suppeteret, uel libri perpetuò subministrarentur, corporeæq; uires non deficerent, in uita perpetua quemcunque futurum beatum, id est, fœlicitatem habiturum, quam & supremæ substantiæ, quæ nobis momento contingit. Hoc autem est cognituràm seipsam mentem quid sit, & unde prosecta: immortalis enim natura, est mens atque anima intellectiua. In his uerò quorum pars à toto distinguitur, totum immortale esse potest, partes autem corrumpi, ut in elementis, & singularibus specierũ animalium, aut stirpium. Quamobrem omnes, qui naturaliter locuti sunt, animam statuentes immortalem, unam esse dixerunt, ut Theophrastus, Themistius, & Auerroës. Vt igitur una & in toto, per-

petua est, coniuncta'q; superiori mente: & ita extrinsecus aduenit: ut cuiusq; anima, & cuiq; propria, & in corpore, mortalis. Hinc igitur substantiam, illinc opus habet. Sunt illius quatuor habitus: aut agendi, & dicitur prudentia: aut operandi, & dicitur ars: aut cognoscendi tantùm, uocatur'q; scientia: aut ingenitorum axiomatum, & tribus prioribus necessariorum, dicitur'q; intellectus: ut quod totum, sua parte semper maius est. Aristoteles autem diuidit notitiam simplicem in duo genera: aut enim est eorum, quæ sensibus quoquomodo subiacent, uocatur'q; scientia: aut quæ non subiacent, dicitur'q; sapientia. Quæ quantò scientia est minùs certa, eò nobilitate præcellit. In uniuersum igitur quinque erunt habitus mentis. Atq; his illa quasi constat. Nobilissimus omnium, cuius minor habetur pars, scilicet sapientia.

Fides quid. Mens ergo pars animæ quædam melior est, atq; perpetua substãtia, & opere: quiddam aliud ab eo, quod est præparatio, etenim potentia ut materia. Et ut quies spiritui somnus, ita illi fides. Et ut somnus perfectus perfecta quies spiritibus, ita quies perfecta mentis. Cessat enim in utroq; rationalis animæ opus: ob id, qui plus ratione ualent, minùs habent fidei: ut etiã in somno anima quasi libera, menti superiori exponitur, præuidet'q; futura, non facit: ita in fide unitas fit mẽtis nostræ atq; superioris: & ob id facit nõ præuidet. Vt uerò potiùs mons transferetur, quàm quod admittatur, aut uacuum, aut materia ultra naturam extendatur: ita unitas hæc potiùs uniuersum dissolui patietur, quàm non idem sit uelle, fiat'q; separatio. Velle autem mentis uetæ, dispositio est uniuersi: oportet igitur iuxta fidem omnia fieri. Sed uelut in somno non semper exponitur anima, nec fit diuinatio, & reflexio, ita multò minùs in fide unitas.

Cum

Cùm enim anima, aut impura fuerit, aut ab exteriori affectu turbata, non copulabitur, nec exponetur. Dicemus autem de hoc aliâs. Quamobrem hæc est summa perfectio huius mortalis conditionis. Primùm quidem, ut in corpore, ut tale sit: secundũ, ut hoc sit, quod in illo est. Est autem anima humana: deinde, ut in ea sit sempiterna mens: ultimũ, ut quasi per somnum copuletur diuinæ. Huic quidem tanquam spirituum, & corporeis tumultibus sedatis exposita: cùm hac uerò proprijs quasi sublatis, in unum coit. Itaq; & hoc totum potestate quidem maximum, & admirabile, tempore uerò exiguum atq; alieni muneris. Manifestissimũ autem est primum genus, quoniam proprium est animæ, & tamen ratio latet. In hoc uerò frequens, quòd in nobis, inde quod in similibus. Dico autem hominibus, equis, ac talibus, unde præcantatio. Difficilimum & rarissimum in his, quæ anima carent, quoniam principium eorum non adeò consentit cum ea unitate, quæ separata est.

Præstare autem homines in duobus uidentur, uel quia plures imagines rerum seruant, & meliores: unde senes, & studiosi, & exercitati in mathematicis, & ueritatis amatores, alijs sunt sapientiores: uel quia quasi in uno ictu eleuãt, quas iam seruauerunt imagines: ac quasi transilientes ex una in aliam permeant, donec rei finem attingant. Qua in re neque senex, neq; pueri sunt præstantiores, sed iuuenes. Qui non solùm celeriter, sed quasi robustè, hoc onus ferunt. Hoc uerò totum quicquid est, non multum à sensibus remoueretur, quoniam ab illis ortum habens, non potest ulterius ferri ob breuitatem uitæ uniuscuiusque hominis, & memoriæ imbecillitatem. Tametsi monumentis remotissima à sensu traderentur, nihilominùs comprehendi non possent, quia necesse est unumquenque redire ad

Mentis humanæ declaratio pulchra.

prima principia ab initio, ut intelligat, & cognoscat. Nisi quispiam doctrinam traderet demonstratiuam, historiæ modo. Et propter hoc dicunt, quòd fides ulteriùs fertur, quàm humana sapientia, idq́ ueriſsimè dictum. Quod enim terminum habet in primis principijs, non potest procul multùm abscedere, si continuis demonstrationibus procedatur: tum ob uitæ breuitatem, tum quia animus fatigatur. Ergo nostra mens, quasi unius orbis est contiguus humanæ cognitioni, quæ per sensum habetur. Atque ideò etiam plenus erroribus, dubitatione, & totus impurus, propter immixtionem cognitionum singularium, quæ nobis propria sunt ob sensus, & familiaritatem: nihil tamen cum mentis orbe commune habent: orbis autem huius motor, est agens intellectus. Partes uerò cùm finem habeant, necesse est, ut eis absolutis post tempora redeamus ad idem, eorundemq́ scientiam. Cumq́ longè maior sit orbis hic, quàm humana capacitas unius hominis, imò & multorum hominum, & multorum seculorum, necesse est, ut qui sciret omnia, quæ iam cognita fuêre alijs temporibus ab omnibus, instar unius intelligentiæ esset: quorum nos minima pars sumus. Verùm quilibet superior intellectus hæc omnia simul habet, & præter id longè plura, id est, orbem alium sapientiæ: ut sit proportio ueluti immensi ad exiguũ in quantitate: sed in essentia infinita propter rationem substantiæ ad umbram: omissis etiam erroribus, dubitationibus, atq́ impuritate, quibus totus hic noster orbis commaculatus est, atq́ impeditus, & imperuius.

De unitione mentis cum Deo.

Cùm uerò mens ipsa ardens fuerit in Deo, tunc nostra natura supra seipsam effertur, miraculaq́ contingunt: uideas ex timidis fortes, ex miseris beatos, ex ignaris sapientes, ex imbecillibus robustos fieri. Traducitur enim humana mens

na mens ac quasi copulata altiori, corpus secum eleuat: hic feruor facit obliuisci miseriarum, laborum, mortisq: unde semper hilares in Deo militant. Non facile autem est hac face ardere, sed à Deo datum est hoc. Oportet autem primùm obliuisci diuitiarum & uoluptatum omnium, inde etiam suorum necessariorum, gloriam odisse, & omnia exteriora bona: pòst uerò etiam uitæ & incolumitatis obliuisci, deinde propriam ignorantiam, & improbitatem cognouisse, odisseq; facta sua: alios uerò omnes, nisi qui in malo pertinaces sunt, in Deo quasi semet diligere: bonorum uerò facta suis præponere, nihil sapere, nihil cogitare, aut amare, quàm Deum, in eoq; solo sperare. His nouem gradibus mens præparatur, ut fiat fax Dei, neque tunc ullo casu, aut incommodo separari potest: hocq; Christus docuit Apostolos undecim, & paucos alios. Cùm uerò arserit in Deo, quæcunque facere potest, agnoscit, & quando: nec unquam tristis est, nunquam ægrotat, miracula ædit, inscia peccati & fastus. Dum uerò talis est, & antè (nam hæc utrique tempori communia sunt) ieiunant assiduè, & orant: non esca post labores ubi ardere cœpit, impedit, ut neque aqua incendium magnum. Quorum uerò mens cacodæmoni iungitur, hi fermè contraria his patiuntur: inquieti sunt, tristes, cupidi, morbosi, oculos uibrant, ut solo aspectu dignoscantur. Semper autem diuinus ardor aliquid egregij parit. Vtriq; in hoc conueniunt, quòd hominem è proprio habitu deturbant. Sed diuinus ardor facit prudentes, pios, & bona facientes. Dæmoniorum uerò coniunctio obiter sæpè contingit, raro tamen illi, cui contigerit, obiter euenisse uisa est. Harum utraq; cùm non successerit, terminatur in amentiam: excussa enim mens è propria sede nutat, nihil aliud firmum complexa.

Dæmoniaci quæ patiantur.

Cur homines in diuersis præstent?

Est etiam illud consideratione dignum, uarios homines uarijs in rebus præstare: Indi occidentales, qui Peru incolunt, manuum opere: qui nouam Hispaniam, agilitate corporis: orientales, ingenio: Turcæ, robore: Europei, agilitate: Agyptij olim mathematicis: Græci, philosophia. Hæc uerò contingunt ob mentis naturam, partes usum. Quibus igitur ex toto mens sepulta est in corpore, ut neq; uestigium illius appareat, hi robori solùm incumbunt, suntq; feri, uelut Tartari ac Turcæ. Quibus uerò mens sepulta non est, sed tamen conuncta corpori ualdè: si corpus robustum fuerit, hi agilitate ualent: si imbelle, artibus: ut Indi Peru, qui minimis instrumentis subtilissimè texunt, ædificant, uasaq; conficiunt. Quòd si parùm annexa fuerit corpori, artibus nihil ualent, sed studijs: si quidem imbecillis, mathematicis: si robusta physicis. Si uerò admodum separata, minùs etiam artibus præstat, aut conuersatione hominum, sed diuina intelligit. Quæ uerò ualida est partibus inferioribus, & benè annexa, negocijs tractandis accommodatur. Constat igitur nemnem in omnibus posse præstare: quòd si usus adiungatur, conueniatq; naturæ, mirabiles euadunt: si non mediocres: si usus desit, ignobiles. Ob id unaquæque regio in eisdem rebus excellit, in quibus etiam multos habet cultores eius studij. Atque inter reliqua quosdam, tum ob superstitionem, aut religionem synceram, tum ob naturæ proprietatem, tum mentis ipsius uim seu supplicationibus Dauidicis, quas Psalmos appellamus, luminis potestas in animam infundendi insit, seu non. constat puris corporibus, ac sobrijs, tum animis futurorum scientiam adeptos esse. In uniuersum tamen omnium præstantissimi sunt, qui auditu, aut olfactu ualent, aut alio exteriore sensu: aut etiam memoria, uel ingenio, quod magis mirum est:

Modus futura præscindi.

Homines præstantissimi qui,

est: multò minùs, qui robore, aut corporis agilitate, sed qui optimè reminiscuntur: proximi his scilicet, qui iudicio ualent. Sed hæc non una uirtus est.

HOMINIS MIRABILIA.

CAPVT XLIII.

NON minùs miraculis homo, quàm corporis aut animi excellentia, cæteris animantibus præstat. Augustinus recitat de hominibus, qui capillos immoto capite traducerent ad frontem, reducerentq́. Id certè mirabile: nec enim uis ulla capillis inesse potest: sed causam, in cutis laxitatem, & robur referre debemus. Narratur de quodam presbytero, Restituto nomine, qui quoties uolebat, iacebat ut mortuus absq́ anhelitu, nec solùm uellicantes, sed & pungentes non sentiebat, & admoto igne amburebatur absq́ dolore. Id mirum & incredibile multis uideri posset, qui hoc apud Turcas frequens esse ignorant. Multò uerò minùs, si quippiam tale apud nos esse docuerimus. Quatuor enim mihi indita sunt à natura, quæ nunquã aperire uolui, & omnia (meo iudicio) admiratione digna. Quorum primũ hoc est, quòd quoties uolo, extra sensum quasi in ecstasim transeo. Volo autẽ docere, quomodo id agam & quid sentiam: nam non eodẽ modo, quo ille presbyter, afficior: ille enim dolorem magnũ non sentiebat, anhelitúq́ destituebatur, ut dictũ est: uoces tamen quasi è longinquo audiebat. Mihi uerò nõ ita: sed uocẽ quidem leuiter audio, quid dicant nõ intelligo. Dolorem magnũ an sensurus sim: nescio: uellicationẽ ualidam, & podagræ dolores uehemẽtissimos, nihil prorsus sentio. Sed diu in ea permanere nõ possum.

Homines capillos mouentes.

Authoris proprietates quatuor